

РУСИНСЬКИЙ RUSZIN VILÁG SVIT

річник IV, число 35., август 2006
IV. évfolyam 35. szám, augusztus 2006

Всепетѣиѣ мѣти ршанѣ, всѣ стѣ стѣише. словѣ пѣише ннѣише
лѣноишѣ. сѣснѣиѣ изѣавѣ нѣлѣсти. всѣхъ иѣбѣхъ
изѣи мѣчѣнѣиѣ кѣбѣиѣиѣиѣ. дѣлѣиѣиѣиѣ...

15-го августа
Свято Успенія Пресвятої Богородиці

Даякі мысли про регистраційный список національных меншин

Первым етапом выборов 2006 рока депутатов от меншин была подача прошеній от представителей меншин про взятіе на учёт, котра держала вуд 2006.06.01 по 2006.07.15.

Число желающих взятися на учёт на днишний день указуе на невиданну до теперь активност у меншиновых кругах.

Сесе, мож уповісти, частично завто, ош за послідні чотыри рокы стали общеизвѣстными успіхи отцюзяной меншины, такі як открытіе институцій (Русинської Бібліотеки, Выставочного Зала Русинского Музейного Собранія), обучение русинському языку, появленіе высокого художественного и содержательного уровня изданій, музыкальных записей. Из другої стороны, русинська община переборолла цінов великих усилий моральні и матеріальні шкоды, нанесені Габором Гаттінгером.

Очевидным и приятным є вто, ош у Боршод-Абауй-Земплинському окресі пробудилося національное самосознаніе, так як много новых общин появилось у поселеніях, де проживавут русины греко-католики. Добытий на приятных, сердечных стрічах у сих містах опыт доказуе того, ош у появленію національной идентити, її розвитку велику роль має наша греко-католическа церковь и повноцінна діяльність її

служителей-священников, котрі воспитують свою паству у любовидо ближнього.

Мы позитивно оцінюєме того, ош у окресі Соболч-Сотмар-Берег, організовалися у даяких містах русинські общины. Особенно сесе тычєся Маріаповча, бо члены Общого Собранія ВРМС у осени 2005 рока совершили паломничество у Маріаповч, де под час совместного дружественного обіда мали возможность пообщатися из русинами, живущими там и сохранившими свуй родной язык.

Доста велика русинська община, котра сохранила свуй язык, культуру и традиции живе у Ніредьгазі и Кішварді.

Активно робили русинські общины, котрі організовалися у жупах Будапешта. У даяких районах Будапешта робота русинських общин не усе має національное содержание, сесе мож уповісти и про даякі общины у других поселеніях. По нашим личным сведениям у даяких поселеніях організація общин стала возможнов, благодаря діяльності безответственных личностей, котрі переслідовали матеріальні выгоды. Мы думаєме, што нова система дифференціальных подпоровань стане справедливов и дасть возможность дієвувати настоящим русинським общинам.

Віра Гіріц

Русинські научні видання кінця XX - начала XXI ст.

Період кінця XX - начала XXI ст. був истинным Ренессансом діла подкарпато-русинського соообщества як в політичнум, так и в научнум области. В началі XXI ст. русинські общества позбылися радикалум-пудбурьовачум, а русинські учені серйозно ся имили за созданіе русинських гуманітарных наук, майспершу історичної и філологічної. Непозеравучи на сопротивление усякого рода маргіналув, як ужгородських, так и киевських (русинського коріня). Они почали робити ушитко возможное и невозможное, обы управити велику несправедливост - щезнутя з етнічної мапы світа своеобразного словянського феномена - русинського народа, котрое формально состоялося 22 януара 1946 р., коли за рішеніем Верховної Рады СРСР (!?) русинський край стався складовов частью СРСР-Украины, утратив свою історичну назву - Подкарпатська Русь - и був названный

Закарпатська область. В принципі, з точки зору кремльовських діятелів, котрі історію карпатського регіона не знали, подкарпатські русины проживали за Карпатами. А так як за-Карпаття было дуже ланним плацдармом діла скачка в Европу, сисі землі треба было проголосити українськими, а автохтонум краю - русинов, украинцями. Загадку трансформациі назвы „русины” в „українці” до днишнього дня не доказав розшифровати ани еден лінгвіст. Правда, сись лінгвістичный казус намыгаться назґрабно и бездарно розшифровати ужгородський также ученый, етнограф межи істориками и історик межи етнографами Михайло Тиводар. Айбо окрем голословных заяв типа „українськість Закарпаття доводити не потрібно”, вунняких аргументів на защиту свого блудословія не подає. Бо їх у природі просто не екзистує! Якраз сесе аргу-

ментовано і доказувуть серйозні і незаангажовані у своїх научних изглядованях русинські учені. Першима публічно повіли своє слово за русинів професор-соціолог Іван Мигович і єден из майчестованих ужгородських істориків професор Микола Макара. Свойов невеликов книжечков „Слово за русинів“ сись дует ученых фактично інспіровав кампанію создания гуманітарної русиністики. Так конаць ХХ - начало ХХІ ст. явився

переломным моментом не лем у діяльности обласных русинських обществ, но в першум шорі у сознательности самих русинов. Сесе привело ид тому, што русинское общество почало помалы удходить уд названого йому „вождями“ політичного авантюризма, и почало прагматичніше позерати на свою роль и місто у тых політичных процесах, які были характерні діла екрайины. Дниська русины уже порозуміли безплотность дискусій з украинськими опонентами на тему екзистенції русинського народа. Бо на місто маніловщини в русинському движенію прийшли тверезно мыслячі учені, котрі почали выдавати серйозні научні роботи з русинської тематики, и тым самым без лишнього гойка-ня доказовати житяспособность малого, дуже інтересного русинського народа. Не будеме удмітовати и неудачну провбу дуэта фізика и дохтора пувісти серйозное слово в русинськѣ лингвістиці, бо и негатиный результат є результатом. Именно на фоні їх філологічного незграбного жонгльования упозірують солідно и „Русинсько-українсько-руський словарь“ (авторы Д.Поп, М.Алмашій,

о.Димитрій (Сидор), и „Русинський синонімічний словарь“ (авторы Д.Поп-старший и Д.Поп-моложий; Ужг.,2001), над якими авторы солідно поробили. Триязычный словарь интересный як з научного, так и з ролітичного боку. Унікальность його заключаться в тѣм, што тут, кідь говорити за словарь уцілові, наведені „чисти“ русинські слова, иншак кажучи, слова живої типирušної русинської бисіды, котра має много общего из языком учительуѣ ушитких словян Константина-Кирила и Методія (IX ст.), т.е. церковно-словянським, и котрі майже ся не стрічавуть у языках восточных словян (правда, доста много їх є у словацькѣм языку пряшевського регіона). Окрем того, у сѣм словарі подані назвы повкремых явлений и предметѣв майже з ушитких районѣв краю, што стало оснований діла синонімічного словаря. Синонімув русины мають не дуже й много, а щи ид тому, носители русинського языка кідь и чувуть якоєсь новое діла себе слово, подсознательно розумівуть його значеня, што є великим розчарованьом діла поєднанных антирусинов ужгородських, котрі самым собі и собі подобным

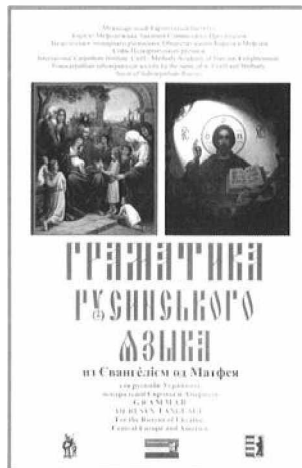
доказувуть, ош русины сусідных сіл уже не розумівуть єден другого. Из їх слѣв выходить, ош русинські села - то штоє наподобіє кавказьких аулѣв, де доправды даколи є так, што в єдному аулі говорять на 2-3 разных языках. И хоть путь Білых Хорватѣв легендарных предкув русинов, починався якраз на сівєрнѣм Кавказі, айбо языкового калейдоскопа Білі Хорваты русинам не лишили.

Про наукову цінність сього словаря говорить и тот факт, што киевський академік Василь Німчук, який, по його словах, „...закоханый у закарпатські (!?) діалекти української мови“, попросив словарь у єдного из авторѣв, и хоть и не согласився написати рецензію (майже обы не мирєговати своих благодательѣв), у приватнѣв бисіді назвав словарь „добрым“. Што поробиш, табу, накладеное на вшитко русинское, на сись раз придушило в ньому и його русинское начало, и признаки ученого.

В началі ХХІ ст. кардинально помінялася ситуація и з написаньом історії Подкарпатської Руси, бо за сись нелегкий труд имився професіонал європейського уровня, чиський професор русинського коріня Іван Поп. Його многорѣчний труд воплотился в унікальнує книжці, „Энциклопедии Подкарпатской Руси“ (Ужг.,2001). Сесе была перша регіональна енциклопедія не лем на Україні, но и в цілуєв Середньѣв Європі, котру високо оцінили истинні учені-спавісты, и котра укликала величезну злѣсть у вшитких антирусинов.

Но кідь за книжку професора И.Попа антирусины не гонни были не говорити, то другі русинські виданы они ги бы не замічали. И даже книжка Петра и Сергія Годьмашѣв „Подкарпатская Русь и Украина“ (Ужг., 2003), была антирусины проігнорована. Майже ош ужгородські учені не мають контраргументѣв протѣв сій книжки, бо на правові аргументы авторѣв треба бы отвічати языком юридичным. И хоть у высшых школах Ужгорода преподавуть даже заслужені користы України, тяжку ци они гонни опоновати русинам, в т.ч. и Петру Годьмашѣ, у правовых вопросах, што ся удносять до Подкарпатської Руси.

2004-2005 рр. были дуже богати на виданы научных робѣт з русиністики. На помѣч русинским школам, котрых на днишний день є уже 22 и які роблять под егідов Сойма, а не віртуальної НРРЗ, голова обласного общества им. А. Духновича Михайло Алмашій написав малу русинську граматіку („Слово за словом“) и читанку („Живое слово“). Но майурожайным на серйозні русинські наукові виданы был 2005 р., коли єдну за другоєв было выдано 5 научных робѣт, 4 из яких до сього часу русины

ищи не мали. Першов была видана мала історична енциклопедія проф. Івана Попа под назвов „Podkarpat-ska Rus“ (Praha, 2005) на чиськым языку. Потому уйшла „Історія Подкарпатської Руси“ Дмитра Попа на русинськым языку (Ужг., 2005), велика історична енциклопедія проф. Івана Попа под назвов „Dejiny Podkarpatske Rusi v datech“ (Praha, 2005) и „Русинська педагогічна енциклопедія“ Михайла Алмашія. На жаль, академічні видання проф. І. Попа недоступні нашому читачу, бо написані они на чиському языку и у нас в продажі їх не было. А добрі и інтересні книжки Дмитра Попа и Михайла Алмашія, котрі авторы выдали за свої гроші, уйшли таким мізерным тиражом, што уже стали бібліографічною рідкістю.

Не мож убийти и „Граматіку русинського языка“ о. Димитрія (Сидора). Сесе была перша провба за послідні 60 років (по „Граматіці“ І. Гарайды, 1943) унормовати типі-рушньый русинський (подкарпатського варіанта) літературный язык. На жаль, сесе був класичный варіант граматіки, и у ньому ищи є много неясного и нерішеного. Бо типир уже лінгвісты роблять не лем над граматичными правилами, ай над цілым комплексом проблем языка. Зато и труды їх носять назву не „граматіка“, а „язык“.

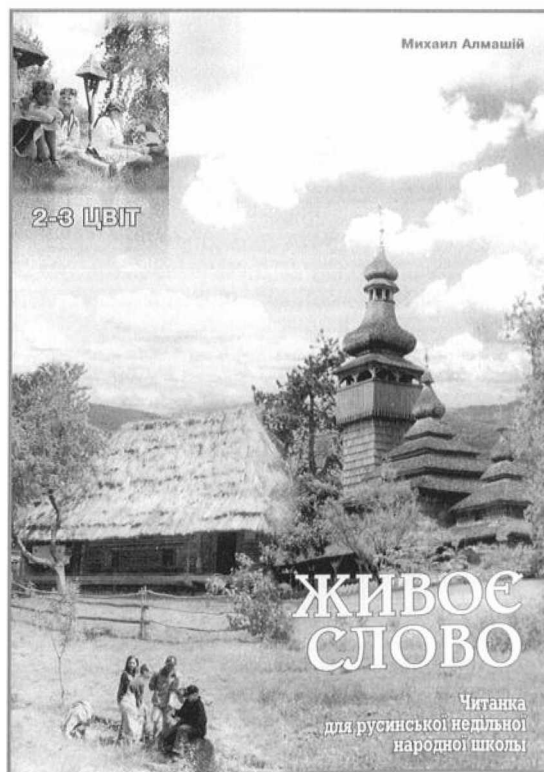
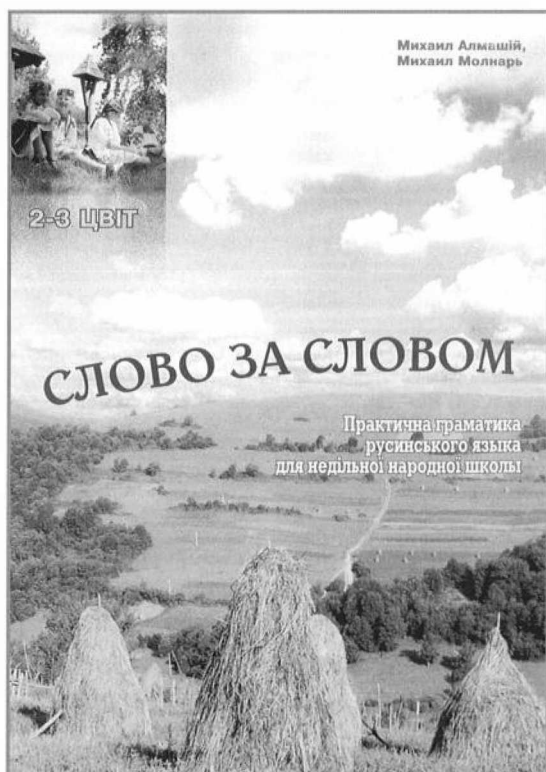
Доповнює шор унікальных русинських видань 2005 р. книжка А. Годинки „Час гурше, ги вода...“ (Ніредьгаза, 2005), матеріали діла якої изобраз, систематизовав, прокоментовав и спереслово написав Михайло Капраль. Сесе была послідня книжка, яку редаговав світлої пам'яті бывший завідовач кафедров укра-

їнської и русинської філології Ніредьгазької Висшої Школы Др. Іштван Удварі, який 9 новембра удыйшов уд насувічність.

Окрем великоформатных научных русинських видань, в началі ХХІ-го ст. на Подкарпатському Руси уйшли и менші русинські книжки - мала граматика русинського языка діла русинських школ под назвов „Слово за слово“ и читанка діла сих же школ „Живое слово“ Михайла Алмашія, котрі были похвально стрічені учениками и учителями русинських школ. Выйшли и не дуже удачні книжечки діла русинських школ П. Р. Магочія под назвов „Наша Отцюзнина“, Тамары Керчі „Бетярський букварик“ и Ігора Керчі „Утцюзнина“. Правда, сисі книжечки лем условно мож назвати учебниками, но їх мож раховати ги бы прелюдійов до написаня добрых русинських учебників. Айбо діла того, обы практично реалізувати такий важный проект, треба, обы русинські учені были обединені в трудоспособный колектив, котрый бы дұставав под свої проекты якісь інвестиції. На жаль, на днишний динь сись вопрос никим ся не рішать. Так што

написаня истинных русинських учебників удкладуєся ищи раз на неопределеный час. Но неопозеравучи на то, ош подкарпаторусинські учені мусять издавати свої книжки за свої гроші, начало ХХІ-го ст. у смыслі публікацій русинських научных изданій было дуже урожайным. Но за сесе заслужили быти похваленыма лем самі русинські учені!

Дмитрий Поп

Лемки у Польщі (часть II)

Територіальні гатари Лемковини були предметом довголітніх изглядовань, сважань і гіпотез.

Найбулш спорнов був восточный гатар. А.Торонський раховав, ош на востоці Лемковина доходить до вирхнього Сана (17). Його теорію піддержували многі другі авторы (18), у основному у XIX-му и у началі XX столітїя. Важніші тоті изглядованя, котрі були зроблені у области етнографії и соціології у 30-х роках XIX столітїя Р.Райнфусом, а у ділі языкознанства И.Шемлейем, З.Штібером и І.Зелінським (20), бо на основанії їх був визначений гатар на лінії Хрищатої, Великого Ділу и Буковиці и виділена переходна територія, лемківсько-бойківська, межи ріками Ославом и Саном. Сю теорію піддержували, у основному, научники. На западі и сівері гатар Лемковини было легко оприділити, бо польські и руські елементи різко ся одрізняють. Руські села по сіверно - западнуй стороні Карпат суть Біла Вода, Чорна Вода, Яворки, Шляхтова. Што правда, Р.Райнфус тоті 4 села одділив од Лемкув и поклав їх у єдну групу тзв. Русинув Шляхтовських, подобно, як виділив групу Венгринів на южнуй часті Сандецької Землі (21). Вообщє приймається, ош вершок „лемківського клина” визначають тоті 4 села пуд Шавницьом. На полудни гатар сіверної Лемковини совпадає из гатаром Польської держави.

Список пригатарних сел перераховує Шемлей, а за ним подає Ю.Тарнович (22), зазначені они на вшитких картах, котрі поміщені у роботах на тему етнографії и лінгвістики Лемкув.

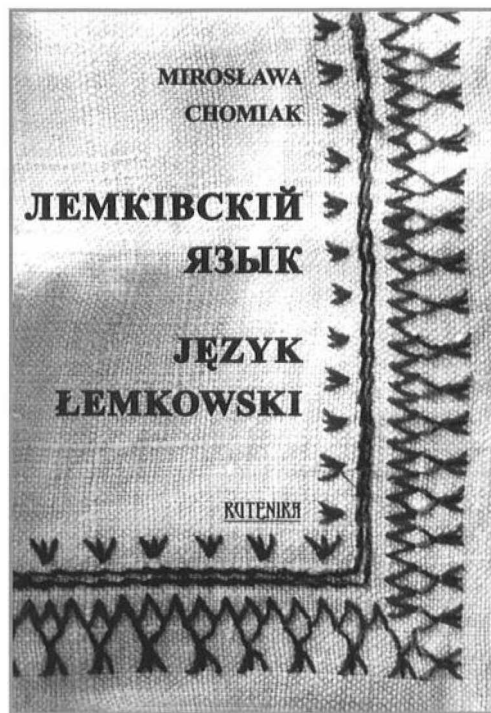
Кидь говориме про „Родну Землю” Лемковини, то видиме, ош є локальна отцюзнина, котра розположена на сівері Карпат и отцюзнина ширша - ціла територія тзв. Карпатської Руси (23). Восточный гатар на території Польщі не є точно оприділений Лемками. Найчащо згадувають село Сан. Суть села на востоці и сівері од гатара Лемковини, оприділеному етнографами и лінгвістами, жителі котрых называють себе Лемками (нп. Гломча, Сянкы). Из другої стороны представителі старорусинської орієнтації и нишні їх продолжителі виділяють тзв. „Лемковину властиву” (критерій, межи иншими, постійный наголос у бисіді), на востоці од котрої живуть уже украинці.

Найбулш спорнов проблемов, у котруй теорії научників польських и українських взаємно ся отвергають, є етногенез Лемкув. Українські изглядователі твердят, же клин русского населенія у Карпатах Западных є слідом, який ся лишив на тых землях, де пановала Київська Русь, територія котрої сягала на много далше, як приято у польській історіографії. Пусля падіння Київської Русі пуд напором Татарув у XIII столітї, при рості могутности Польської держави, руськое население было витіснено польськими колоністами и удержалося лем на горських землях, тяжко доступных и менше интересных из економічної стороны (24).

Сьому состоянию польські изглядователі протиставляють теорію „волоської міграції” вадь „волосько-русської”, на основі котрої Лемки возникли. Было то звязано из вандрованям балканських пастуших народув, так званих Волохув, котрі, идучи у Карпатах на Сівер, мішались из людьми, котрі уже там жили. Коли дойшли на територію Западных Карпат, їх етнічний состав був, у основному, руським. Тоті люди там поселялися и образовали села у XV-XVI столітї на тзв. волоському праві (25). Из стороны Лемкув теорія волоської колонізації была принята негативно (26).

(Часть III публикуєме у
слідуючому номері)

Олена Дуць-Файфер
Товмачила Ольга Сільцер-Ликович

¹⁷ Торонський А. І., *Русини...*, як выжше.

¹⁸ Нп. Житецький П., *Очерк звуковой истории малорусского наречия*, „Университетские известия”, Київ 1875; Огоновський О., *Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache*, Львів 1880; іщы Ю. Тарнович в 1936 р. презентує так становиско (Тарнович Ю., *Ілюстрована...*, як выжше).

¹⁹ Райнфус Р., *Etnograficzne granice Lemkowszczyzny*, „Ziemia” 1936, нр X-XI; *Problem wschodniego zasięgu etnograficznego Lemkowszczyzny*, [в:] II Zjazd Sprawozdawczo-Naukowy poświęcony Karpatom wschodnim i środkowym, Варшава 1938; *Lemkowie*, як выжше.

²⁰ Шемлей Й., *Z badań nad gwara lemowska*, „Lud Słowiański” 1934, т. II; Штібер З., *Dialekt Lemkow*, *Sprawozdania PAN* 1936, нр 8; Штібер З., *Atlas językowy dawnej Lemkowszczyzny*, зом. I-VIII, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 1956-64; Штібер З., *La frontière orientale des Lemki*, *Bull. Intern. de l'AC Pol. des Sc. et de Let.* 1935 (і инчы того автора, смотр. бібліографія Т. Загулянского, с. 31-32); Зилиньский І., *Питання про лемківсько-бойківську границю мови*, „Lud Słowiański” 1938, т. IV, з. ІІ.

²¹ Райнфус Р., *Rus Szlachetowska*, „Lud” 1947, т. XXXVI; *Lemkowie...*, як выжше.

²² Шемлей Й., *Z badań...*, як выжше; Тарнович Ю., *Ілюстрована...*, як выжше.

²³ Барз широко розтігати понятя „Лемки” і „Лемковина” (Лемківщина) Ю.Тарнович (*Ілюстрована...*, як выжше). Крім Лемковини Північної і Пряшівщини зряховує він до лемківських земель Закарпатя, бесідує о Лемках бачванських в Югославії, о Лемках на Мадярах. Понятя „шыршой вітчизны” мож однайти тіж в верхах І. Русенка:

На Лемковині в нашым краю
Шумлять смарені і ялиці
Побідню пісню они грают
Од Ужгорода до Шавниці.

(Русенко І., *На Лемковині*, [в:] *Наша книжка*, Нью Йорк 1945).

²⁴ Порівнай прикладово: Торонський А. І., *Русини...*, як выжше; Грушевський Х. М., *Історія України-Руси*, Львів 1905; Тарнович Ю., *Ілюстрована...*, як выжше; Красовський І., *До питання про „волоську колонізацію Західних Карпат у світлі норм давнього права”*, [в:] *Церковний календар*, Санок 1990; Гваті І., *Історія Північної Лемківщини до вигнання Лемків*, [в:] Струмінський Б. (ред.), *Лемківщина...*, як выжше.

²⁵ Перегляд польських прац на тему колонізації волоської дає К. Боньскі (*Stan polskich badań nad osadnictwem włoskim na od Karpat*, „Rocznik Przemyski” 1956, т. IX, з. 1). Новшы: І. Чайковскі, *Dzieje osadnictwa historycznego na Podkarpaciu i jego odzwierciedlenie w grupach etnograficznych*, [в:] *Lemkowie w historii i kulturze Karpat*, Ряшів 1992 (смотр. приписы в тій праці).

²⁶ Кпрот А., *Lemkowie*, Новий Санч 1990, с. 6; Гуныка Я., *Lemkowie - Dzisiaj*, СКПБ Варшава 1985, с. 4.

ЛИТЕРАТУРНА — НЕДѢЛЯ —

ПОДКАРПАТСКОГО ОБЩЕСТВА НАУКЪ

Ч. 10.

Зъ дня 28. септембра 1941.

Р. 1.

Что значитъ слово синетарь?

Въ цѣнной книжѣ Якова Головацького „Народнія пѣсни Галицкой и Угорской Руси“ (Москва 1867-1878), том III. Ст. 244) читаеме сесь прекрасный романсъ:

Ой на горѣ синета,
Пасло дѣвча ягнята.
Накопало коріня
Зподъ білого камя.
И ще корінь не скипівъ,
Уже милий пригримівъ.

• „Ой што тебе принесло,
Ци кочія, ци весло?“
— „Принюсъ мене сивий кунь,
Бо я теперь, душко, твуй!“

Тамже, на ст. 240 есть и друга спѣванка, наведу изъ ней лише частинку:

Ей вувчарю синетарю
Покинь вувцѣ пасти!
• Не покину, бо зачину,
Навчивъ емъ ся красти.

Ей украв емъ два баранки
А третю ягницю,
А вже менѣ збудовали
Въ Сиготѣ темницю...

Обѣ спѣванки безперечно нашѣ, именно мараморошскѣ: разъ тому, бо записавъ ихъ Емилъ Талапковичъ, бѣлѣцкій парохъ въ 60-хъ рокахъ: другой разъ, бо споминаються въ нихъ слова кочія и городъ Сиготъ: третій разъ, бо оба подчеркнутѣ слова -синета и синетарь -знанѣ лише въ Марамороши. Але что они значать? Ци то слова изъ одного корѣня, ци окремѣ? На сей вопросъ никто доси еще не давъ доброй отвѣди, хоть многѣ пробовали уже загадку розлуцтити. Всѣ толкованя выходили изъ слова „синій“, але при томъ каждый толкъ вийшовъ на инше та инше, ажъ на чотыри значеня: сесе уже само собою указуе на то, что ани одинъ не вгадавъ правду, бо правда може быти лишь одна.

И такъ, что до синеты, словарь Чопея объясняе его *színes hímző fonal, kékítő*, ажъ двома понятями: 1) барвистое волокно на вышивки або уставки, 2) синявка або синитка, матерія для синитя полотна. Митракъ каже якоби за Чопеємъ: *len vagy szőrből való kék fonal*, то есть синее волокно изъ лена або шерсти. Желеховського въ

Ruthenisch-deutsches Wörterbuch догадуеся уже иначе, бо толкуе синету яко „темный, изъ далеку синеватый лѣсъ“. Я самъ знаю сесе слово изъ уст народа, але в значеню обручки под оком. Прошу не мішати сего з словами синяк або синець, бо се значить чтось инше: пляма от удару, а то хоть де на тілі, а окрем того синяком називае народ и певний камінь.

Что до синетаря, Чопей змагаеся и сесе пояснити двома словами: *vászonfestő kék festő*, то есть майстер-барварь и матерія для синитя полотна: Митракъ его не знае, а Грінченко лишь цитуе изъ Головацького, але без ниякого поясненя. Се значить только, что на першій погляд оба слова якось сплітаються з барвою, з синьостью, и толкуются так, что походятъ изъ одного тогоже коріня-синьости.

Я на то не можу пристати, бо толкованя самі собі противляться, а се вже явный знак того, что они самовольні, изъ пальца ссаті. Я толкую оба слова яко окремі, не залежні, а виводжую ихъ изъ румунського языка, де найдеме успокоющее поясненя, хоть тут нич они не мають до чиненя з синією барвою, а то изъ слѣдующихъ причин.

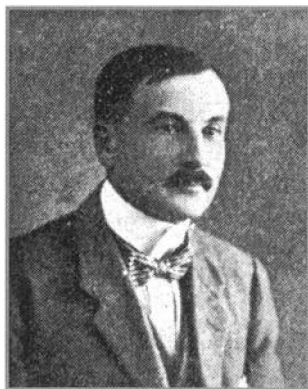
Русины и румыны живутъ в Марамороши непосредно коло себе, отже и языково вливають на себе обоюдно: особливо такъ было се, коли власть унгарского владыки сягала и на Сукмарщину, бестерце-Насод. Женилися межи собою, чого явним знакомъ есть Гуцульщина наша и буковинська: чорнявость, бесіда и полеві назвы Менчул, Піетрос, Кукул и т.д., та и прозвиска Шорбан, Молдован, Молдавчук и т.д. Не безъ причины маеме только Волошинов, Волощук, Бляхов, Бляшинов. Изъ другой стороны и румыны русинизовалися, де в меншости были, напр. в Угочи, коло Мукачева, ба и в Унгарщині (Корытняни). Наведу интересній до сего доклад изъ чисто руського села Колашно в Марамороши: ораниці его называются и теперь так, якъ ихъ давненько прозвали перші осадники-румыны: Лазу маре, Регорест, Туртеллы, Алча міка, Плопет, Формоза, Косто маре и т.д. - всі румунскі!

Але русины уживають румунскі слова и в каждойденной бесіді, а то не лишь в Марамороши, айбо и дальше на Западъ в Земплинщині-Шарищині, ба осталися румунскі сліды и на Словачині ажъ до Моравіи на обохъ склонахъ Карпат, и в Польші. Всягди сюда занесли румыны-пастухи свої назвы на верхи Мунчел, Шесул, Руптул, Гропа. Русины-поляки-словаки-мораване однако уживають румунскі слова гелета, струнга, урда, жинтиця, бриндза и т.д., занесені сюда в середньому віку майстрами

молочарства-овчарства. Розумієся, насильнішим єсть сей вплив в Марамороші. Тут характерний для румунського языка звук, той глибокий *ы*, заподієв и граматичну зміну в языці русинов, напр. В формі „по руски говорыты коло Сигота”.

Коли отже вшитко сесе розважимо, думаю, ани не теба дальших доказов до того, абым подпер свое твердження: слово синета єсть из румунського коріння, лише народна етимологія маленько змінила его. Іменно зілье, зване в ботаниці *Nerugisum*, по мадярськи *orbanfű*, зовєся по румунськи *saneta*, колективно *sánetoare*, кирилицею переписано синета, синетоаре. *Saineanu L.: Dictionar universal limbei române*, 1908 та інші словарі). Русины перебрали от сусідов, як и много інших, таже и сесе слово, але як то часто быває з позиченими чужотами, приспособилося на их устах до русчини таким способом, что чужое слово переробилося на розумнійшу для них синету, приподобняючи собі незнаное слово до званої им синьости. Не треба тут нам глядати ниякого волокна синього, ба и барвистого, ани матерію до синєня полотна, бо сама співанка наглядно розв'язує нам загадку. Відь там виразно стоить, что на горі ростє якась трава, звана синета: дівчина выкопала зпод сей трави коріння, а сих зварила в окопі, бо готовила чары, абы ей побратим чим скорше становився от чаровної сили киплины до ней на полонину! Значить, слово синета не має ничь спольного из синьостью. Хибні поясненя словаров треба поправити на траву *Nerugisum*, котра не без причини дала

Гулядор Стрипський

назву и високої полонини в Унгварщині, званої Синаторія. И сєся походить от румунов, а не осамотена стоить тут она, бо в околиці Синаторії находимє цілий ряд румунських поименовань гор и сіл: Пекуй, Трункуль, Плای, Лукшор, Скерішора, Лєкіцарь. Сєся послідня назва має свою пару в Марамороші в осаді Бовцара коло Колочавы: *boviszara* = для волов городина. Маєме оттуда и слово царина -загородженое поле, та и царок -загороджений віділ у хліві для теляти, пацят. Се вшитко явний слід румунов до руської колонизації.

А что буде з синетарєм? Се вже дуже простое діло. И тут не треба нам глядати нияких майстров-барвяров, бо и сесе слово румунское: *supátor* кирилицею сунитор. Кто знає по латинськи, зараз спознає в нем латинського сонатора, то єсть граючого на сопилці або флюярі овчаря. Се й зовсім природно, что пастух пицалує. Русины обыйшлися сим словом акурат так, як из синитою, приспособили чужоту до свого языка тажко народною етимологією: из сонатора зробили собі синетаря ровно так, як мадярська прощава из имени жида *Berghoffer* витворила собі розумнійшє слово *Börkoffer*. Выходить отже, что синета и синетарь походят из Румунщины, и окрем два понятя, лише стягнулися на устах русинов на спольное копыто -синьости. Из словаров треба нам вымазати усякі самовольні майстры и волокна, але при том треба задержати руську „синету” яко окремое от нмх слово в розумію подочної оброчки, бо сесе уже наше и поправді синьость означає. (Адаптовано)

Др. Я. Стрипський

Удкі ся узяти Шпонтаки?

Ушиткі русины знавуть, ош Шпонтаки походят из Дубровки, айбо межи собов они не родаки. Недавно по телефону звонить жінка и звідаеться, ци мы - Шпонтаки, и ци родом из Дубровки. Казали сьме, ош айно! Се была Голлович Робертни, яка по дівочи называться Гізєлла Шпонтанк и хотіла бы из нами познакомитися. Як прийшлисьме до нийи из нашов внучков на будапештську квартиру, то она повіла, што у вшитких телефонных книжках Мадярщины лєм наш єден адрес був на фамілію Шпонтанк.

Гізєлла розказала, што у 1940-х роках треба было людям хрестным листом свідчити, што наші родичі: мама, нянько, дід и баба арийського християнського происхождения. У тот час єї няньо Золтан Шпонтанк у Дубровці дустав хрестный лист своїх предкув, и дубровський греко-католический священник розказав йому правду про то, як ся появили у селі Шпонтаки. Сталось се у 1812 році, коли войско Наполеона верталось у Францію из Росії. Товды дакулько добровольцув лишилось у селі. Хлопці ся женили на

русинках. Коли пуп вінчав добровольцув у церкви, звідаеться, як ся пише француз? А тот каже: „Добровольец” (по-французськи Спонтанний) - и по-французськи каже свою фамілію. Другий хлоп так само каже: „Спонтанний” и фамілію свою. Пуп зачудувався: „И ты, и ти, Спонтанний?, та товди будете ушиткі Шпонтаки!”

Из того часа дубровських Шпонтакув лєм по прозвиську ділять на Панька, Бочкораша и т.д. Ищи єдну важну историчну новинку розказала нам Гізєлла, што у кунци 1800-х, у началі 1900-х рокув многи люди пушли на заробутки у Америку. Дідо Гізєллы - Йонов був серед них. Документально доказано, што лєм из дубровських Шпонтакув у 1905 році у Штаты перейшло 104 людей! У штаті Пенсільванія наші люди были на шахтах. Серед них робив ковачом и дідо Гізєллы уєдно из своим братом. Два роки був у Штатах Шпонтанк Йонов, а пак из новорожденным сыном Золтаном (няньом Гізєллы) вернувся дому у Мадярщину.

Др. Андрій Шпонтанк

* Чєстовані читателі!

Слухайте передачу Русинського Радіо на габах 873 кГц кождый вторник у 21.30 на габах Кошшут Радіо Будапешт.

* Kossuth Rádió - Nemzetiségi műsor Ruszin nemzetiségi műsor.

A műsor a Budapest 873 kHz-on és a regionális stúdiók hullámhosszán hallható minden kedden 21.30-22.00.

A műsor éjjel-nappal hívható telefonszáma: 06-1-238-7018 (hangposta).

E-mail címe: rena@kossuth.radio.hu

Пам'яті Іштвана Бендаса

Про Іштвана Бендаса мож уповісти, ош вун був представителем тых греко-католических священників, котрі пострадали за віру. О. Іштван Бендас родився 3 августа 1903 рока у селі Бобовище Мукачевського району Подкарпатя. Отец його, Михайл Бендас був священником, мати - урождена Маргарита Сабо. Уєдно из родителями из 1906 рока до януара 1910 рока вун находився у Америці у городах Плимут и Скрантон. Там вун ходив у англійську захоронку и у 1909-1910 роках закончив 1-й клас начальної англійської школи. Дальній-

шое своє ошколованя Іштван Бендас продовжав не лем у разных школах, а и на разных языках, у зависимости от того, де жила сім'я: у Скрантоні - по-англійськи, у Мукачеві - по-мадярськи. Сесе происходило межи 1909-1913 роками. Гимназическі студії Іштван Бендас зачав у 1913 році у Піарістув, айбо там йому удалось проучитися лем 7 роков, бо румунські власті закрили піарістську гимназію.

За 8 клас гимназії сдав екзамен екстерном у Шарошпотоці у апрілі 1920 рока. Послі матури Іштван Бендас записався на юридический факультет Братиславського університета Ержибет, філіал котрого находився у Будапешті. Хоть вун уже мав за собов 2 основні екзамена по праву, Іштван Бендас послі Трианона вертається на родну землю, у 1921-22 рр. поступає на теологію у Ужгороді заочно. Сроок обученія був 5 роков, состояв из 10 семеструв. У 1928 році І. Бендас був высвячений мукачевським єпископом Петром Гебейем, и по „просьбі“ чеських властей був назначений священником у уже тогды находящееся под сильным православным влиянием село Новоселица Тячевського району.

Промоція о. Іштвана Бендаса, т.е. його перва служба состоялася тут же, у Новоселиці 19 марта 1928 рока при отцови Корнелію Хірі (отці єпископа Александра Хіры). Представляв о. Бендаса Віктор Шелько, преподаватель Ужгородської духовної семинарії. Діяльність І. Бендаса у Новоселиці из первых дней проходила у

неустанній боротьбі за вірників. Уже через пуврока йому удалось вернути у греко-католическу віру 73 душі. У отмістку называючі себе „истинными вірниками“ (православными) 5 септембра 1958 рока запалили деревляну церков, пострєну у 1798 році, котра была єдным из шедеврув деревляного зодчества Подкарпатя. Под руководством И. Бендаса вірники из помощью пожертвованій безвозмістно побудовали трєхкупольну церков.

Из Новоселиці через 13 роков, у 1941 році, єпископ А. Стойка назначає И. Бендаса парохом у село Велика Копаня Виноградовського району. За свою роботу вун достав слідуєчі награды: у 1934-1941 роках назначеніє окружным намістником и тогда же достав хрест Защитника нації.

За отказ перейти у православіє совієцька власть у маю 1949 рока арестовала о. Бендаса и 18 юлія по статі 54. Уголовного Кодекса УРСР пар.4, 2 ч. засудила його на 25 роков таборув, 5 роков лишєнія гражданських прав из конфіскацієв имущєства. Вун робив у карагандинських таборах у угольних банях, мідних рудниках и на строительстве. Роки тюрьмы и таборув И. Бендас описав у своєй книзі „5 роков за колючим дротом“, котра вийшла у 1991 році. Іштван Бендас вернуєся дому лиш пусля смерти Сталина у януарі 1955 рока из тяжкими нарушеніями здоров'я. У 1956-1957 роках робив у Береговському Областному Архиві латиністом. У 1957-1959 роках межи репрєсованими німцями и русинами проводив нелегальну бірітуальну діяльність уєдно из своїми братами Александром Хіров, Николем Муранієм, Антонієм Станканинцем.

Містное ЧК його арестовало, айбо ввиду того, ош о. Бендас тяжко захворів, його отпустили, як неизлєчимого хворого. О. Іштван Бендас радостно восприняв вістку про легалізацію греко-католическої церкви. Перву свою службу послі легалізації вун откончив под открытым небом на цвинтарі у Берегсасі. 17 юнія 1990 рока єпископ Иоанн Семеді назначив о. Іштвана, каноником Мукачевської греко-католическої єпархії, а 13 августа 1991 рока о. И. Бендас скончався у Берегсасі.

Товмачила **Др. М. Лявинец**

Література:

Bendász István - Bendász Dániel "Helytállás és tanúságtétel" (A Munkácsi görög katolikus egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai). Ungvár-Budapest 1994.

„Я русин був, єсмь и буду” Спогады про Стефана Поповича

Сисі патриотическї высокочимі слова Великого Будителя русинського народа Александра Духновича были жизненным кредо Стефана Поповича, єнного из лідерів русинського движєня, возродившегося у 90-х роках на Подкарпатію.

Доктор, извїстный дїтський хирург, кандидат медицинських наук.

У началі 90-х рокув організував у Мукачові Общество имени А. Духновича, председателем котрого був до самої смерті.

Автор книжки на русинському языкѣ „До 60-літія од дня смерти Євменія Сабова - извїстного общественного дїятеля нашого края та 100-літія єго хрестоматіи”, виданой у Мукачові у 1994 р.

Автор „Порунального русинсько-мадярсько-руско-українського словарьчика”, виданого у Будапешті 1999 рока, (технічний редактор Матвій Попович). Появленя книги подпоровав професор д-р Антоній Лявинець, Будапешт.

Быв издательом книги Ивана Калинича (Хуст) „Смієся Верховина”. видана у Мукачові у 1996 році. И. Калинич став лауреатом літературної премії имени А. Духновича (котру основав тай фінансує Штефан Чепа из Торонто) за 2001 рук.

Редактор зборника „Памняти А. Духновича”, написав многочисленні статті по русинським проблемам.

Стефан Попович був иши и малярьом, живописцем. Стїны комнат хыжі Поповичув густо увїшані картинами. Основна йих тематика: дороговітнеє наслідство русинського края - деревляні церкви. Є туй и дуже удачні копії из картин извїстных подкарпатських художников Иосифа Бокшая, Золтана Шолтиса та й других.

Єсе курто про разносторонню дїяльність Стефана Поповича.

Вун ся родив 20 августа 1926 рока на Подкарпатію у селі Велятино. Няньо го був греко-католическим священником. Из 7 рокув Стефан пувсирота: його мамка умерла од тїфуса.

Спершу ся учив у велятинській народній школі, пак у Сокириці, Салдабоші. Сімья переїзжає у Мукачово, де живуть на фарі, у центрі варїша. Туй Стефан закончив угро-руську гимназію у 1944 році.

Пушов добровольцем у Совецьку Армію, обы „спаси” няня, греко-католического священника. Из армії пузнїше освободився, дякуючи фїктивній справці: ош вун учитель, ош нехватка учительських кадрів... Из-за сего мусів робити учителем німецького языка у Вирхньуй Визниці, што пиля Мукачова.

Из 1948 по 1954 роки учився на медицинському факультеті Унгарського університета. При поступленіі

заповнював анкету, у котру записав, ош няньо його - „служащий”. То фактично, было правдов: няньо служив вірникам греко-католикам. Учився Стефан на „отлично”, мав повышену стипендію.

Спершу робив доктором у селі Ясіня, пак у Рахові - районным хирургом. Професор Александер Фединець, талантливый хирург, знамый ученый, руководитель кафедры хирургії Ужгородського університета предложив Стефану Поповичу, своему любимому ученику, занятися дїтськов хирургією. Попович не дуже хотів: то была дуже велика отвїтственность! Фединець настоявав. У результаті: Стефан Попович перекваліфіковався на дїтського хирурга, од 1963 р. упродовж 30 рокув робив завідоначом хирургічного одділення Областной дїтської больницы, што у Мукачові, головным дїтським хирургом области. У 1976 році заштитив кандидатську дисертацію у Інституті педіатрії Академії Наук СССР (Москва) и став кандидатом медицинських наук.

Про високий професіоналізм Стефана Поповича говорять слїдуючі факты:

1. Колеги по роботі дуже високо цінили Стефана Поповича, як прекрасного спеціаліста. Про єсе и днїсь свїдчать єго цїмборы: хирург Роман Юрча, травматолог Мирослав Гавришко та й другі.

2. Нико не оперовав довгий час новорожденных - лем Стефан Попович.

3. Выйшовши на пенсію, вун продовжав практику хирурга. И не єден рук!

Што было головным у разносторонней дїяльності Поповича?

Вун був педантичным, скрупулезным у мышленію та й роботі.

Ушытко, за што вун брався, изглядовав фундаментально. До глубин, а не поверхностно.

Из жонов Наташов Калиновов (а точнїше - Дьолог) прожили у радостях та й печалях многі файні роки. Выростили двоих дїтей: сын Игорь 1953 рока рождєнія - дохтор, дочка Андреа 1956 рока рождєнія - музыкант. Игорь та й Андреа мавуть свої сімї.

Стефан, як розказовала жона його Наташа, єсе дуже много робив, не мав час и не хотів спочивати. Коли збирався на роботу, вун уже нич не чув, што казали домашні: уже жив

свойов роботів, її проблемами... Днями годен був сидіти над „Словарьчиком», не выходячи из хыжі. Серце його не выдержало... Стефан Попович єден рук не дожив до золотой свальбы!

20 августа сего рока йому бы ся выповнило 80. Найжє у серцях тых, ко його добре знав и ко лем типирь спознав, памнять про файного спеціаліста, порядного чоловіка, віруючого греко-католика, неумолимого борця за традиції русинського народа.

Александер Дулишкович
Мукачєво, юлій 2006 рока

ПОРУНАЛЬНЫЙ РУСИНСКО-МАДЯРСКО- РУССКО-УКРАИНСКИЙ СЛОВАРЬЧИК

RUSZIN-MAGYAR-OROSZ-UKRÁN
ÖSSZEHASONLÍTÓ ZSEB SZÓTÁR

Составил: **Стефан Попович**
Общество имени
Александра Духновича
Мукачово 1999

Видавateľство Етнікум,
Будапешт, 1999

Живопись як автобіографія Пам'яті Ёчі Семана (27.03.1936 - 28.08.2004)

"Я почувствовав, ош світ стоить ид гори ногами"

М. Шагал

Метафізика тайны, неожиданностей нібы не изв'язаных логіков, наподобіє сну, у котрых проглядає алгебра закономірностей. Майже прозорний юношеський восторг от личности Ференца Семана - се є даже не перекрест, а лиш дотики мгновений жизни: точка-тиретошка... Коли єдного далекого дня 1964 рока я первый раз увиділа художника, вун назався доста чудным, як на нашое ухо имням „Ёчі“, што помадярьски значить „молодший сын“. Сесе имня стане його художественным автографом. Того рана на 9-му еметі дома, котрый стоить над безладным, запаскуженым выхлопными газами перекрестку, у обысті Сергея Параджанова - притягательному центрі ушыткого талантливого и неординарного, стояли двое молодых людей. Первый - худощавый, из горящими як огонь неспокуйными очима и нервными движениями рук, уже назався имням Ёчі. Його цімбора на имня Атаназ (Отті) Фединец, меланхолічно-сентиментальный синьокий красавец из акуратнов бородов оказався доктором, та ищи и фотографом, чий роботы уже демонстрировались у извистных галереях Европы.

Його одежда была чуднов, на голові - циліндр, на образец Чапліновського, професорський (майже ищи дідув) монокль звисав из борта рехлика австро-мадярьского покроя. Сись стиль-ретро завершала трость. Виділося, ош персонаж изойшов из дагеротипув Франца-Йосифа.

Богемно-артистичні гості приїхали из Ужгорода пуля общего мандрованя Карпатами, де режисер у обществе сценаріста Ивана Чендея, художникув Федора Манайла (главного консультанта фільма), Георгія Якутовича та ищи цілої світы романтичных приверженцев Параджанова выбирали міста діла ожидаемых зйомок „Тіней забытых предкув“.

Ёчі Семан бив єдным из ужгородських „раритетув“, отнайденых Сергеем Параджановым. Сталося сесе случайно. Проходячи улицев Горького, Параджанов, як знаток антикваріата, замітив у поміщеніи низького первого еметета живопись и старовинні меблі. Из непосредственностью тифлісця и режисера, сама професія котрого была бы невозможнов без новых впечатлений та экстравагантности, Параджанов поклопав у окно. Газдыня, а нею была пані Марія - мати Ференца Семана, покликала улыбающогося чоловіка на каву. Вернувшись дому, Ёчі потрафив на горячу каву и на знакомство из майстром, який моментально очаровав уразливого юношу своєю неординарностью.

Щастя общенія из С. Параджановым тогды

переживали многі из тях, у котрых душа глядала свободу и красу.

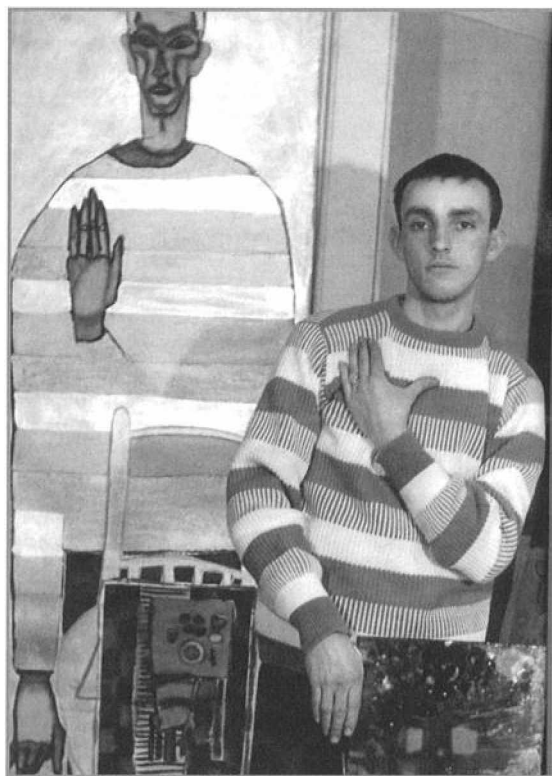
Дні, години, проведені у знімальнуй групі у Карпатах, затым у Києві, стали знаковыми у сознании юного художника из экзальтованым характером и экспрессивным пензликом. Уроки свободы, котрыми С. Параджанов обдарововав ушытких, кто годен бив їх воспринимати, у случаї Семана лягли на благодатну почву. Параджановська „академія творчеської мысли“ привлекала майчувствительных и артистичных, воспитала право на

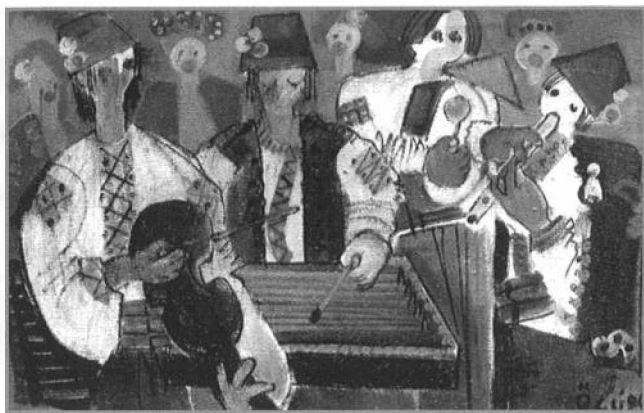
независимость и парадоксальность поведения. И хоть контакты Ёчі и Maestro были короткими, епізодичными, діла Семана они важили много. На протяженіи усьой жизни ужгородський живописець вертаться до образа С. Параджанова у полотнах и коллажах, посвященных режисеру. Вун из болем прийняв вість про смерть майстра. Знаковов стане послідня стріча, уже „віртуальна“, из вдохновителями юности, коли у 2002 р. Ёчі Семан спеціально приїде у Київ, обы побыти коло пам'ятника Параджанову, у саду кіностудії им. А. Довженко.

Игривое діонізізство С. Параджанова, як основна черта його индивидуальности, откликалася у душі Ёчі, котрый нібы родився діла світла рампы. Игра, импровізація були бульше, ги пристрастие, то было скорше генетичнов основов естества художника. Утсі його перфомансы, епатажні и розыгрышні, котрі так шокировали ужгородськoe ме-щанство. Их месть

коштовала художнику надто дорого. Што касаєся художественного и идеологичеського офіціоза Закарпатя, то пуля еміграції брата и сестры Ёчі за гатары, чиновництво, котрое постоянно обзиралося, кидь не на Москву, та на Київ Щербицького, заклеимило Ёчія як чужака, одвело його на задворки соціума. Так єден из майталантливых ученикув, проводникув европейского искусства на Україні Федора Манайла и Адальберта Ерделі стає изгоем у себе дома. Одныні Ёчі - „внутренній емігрант“. Перед обдарованым выпускником Ужгородського училища декоративно-прикладного искусства наусе были закрыті двері ушытких художественных вузов, так як и путь у республіканський Союз Художникув. И надале, аж до завершения жизненного пути у 2004 році, художник жив у постоянному противостоянии власті и толпі, котра была охоча до паскуженія неординарных личностей. Драма його жизни много у чому обьясляє „розорваность“ сознания и стилістичеськoe многообразіє його живописи.

Не мож уповісти, ош Ёчі назад исклав руки. Живый, темпераментный юноша, намагався протистояти зловіснуй ситуації, а у 1968 році даже організовав перву

Гуцульські музиканти. 1994.

самостоятельну виставку у Ужгороді. Вун написав листом Н. Хрущову (1958 р.) у надєжді вернути собі право бути межи другими. Отвіт був лукавым: „Най художник Ёчі Семан продовжає обучение, айбо за гатарами України. Относно виставки, то она просуществовала 2 суток, а на 3 сутки її демонтировали по приказу партійного функціонера. Система была безжалостнов, особенно у западных, пригатарных регіонах України. Каждого, кто не подчинялся нормам „соціалістического табора“, власть нищила. Довгі руки ідеології Ференц Семан почувствовав у повну мірі. На достойну роботу чоловік без диплома не муг бути прийнятий. Трудова книжка Семана красномовно свідєтельствує состояние изгоя:

1983 р. Прийнятий на должность дворника из исполнением обязанностей сторожа“, вадь „1992 р. Прийнятий на должность робутника по ремонту циганської школы“.

Кулько у 60-ті-80-ті роки совіцької інтелігенції робили дворниками, асенізаторами и пр.!

Сергею Параджанову пусля освобождения из темницы предложили лем должность оформителя вітрин у Тбілісі. Ёчі був на нульовому уровні у соціумі, айбо не у искусстві. Про того, было од чого упасти у отчаяніє, была причина у алкогольному забытію. Из 1968 до 1990 рока його зивопис на Україні не експоніровався.

Не позиравучи на психологічні зривы, безденежьє, діскомфорт, творчєська продуктивность Ёчія была феноменально, бо якраз зивопись была формов существования його личности. У началі 90-х рокув, коли мотуз совіцької ідеології був знищений, до хворого, много у чому понищеного чоловіка, приходит популярность: його фільмувать, накониць, една за другом одбывавуться його виставки у Ужгороді, Мадярщині... Зивопись нигде не систематизована, безладно розлігаться, розпорошуєся по обьєтам...

Днись приходит час настоящего признания неординарного явления у зивописи Подкарпатья (прим. товмача) на имня Ференц Семан (Ёчі). Мы отдаєме чєсть тым людьяным цїмборам Ёчі, давним колекціонерам його зивописи, котрі поддержовали майстра у тяжкі десятилітія жизни: Юрію Небеснику, Владимиру Дєгтярєву, Михаилу Дурану, Віталію Дєлянову (Москва) и др.

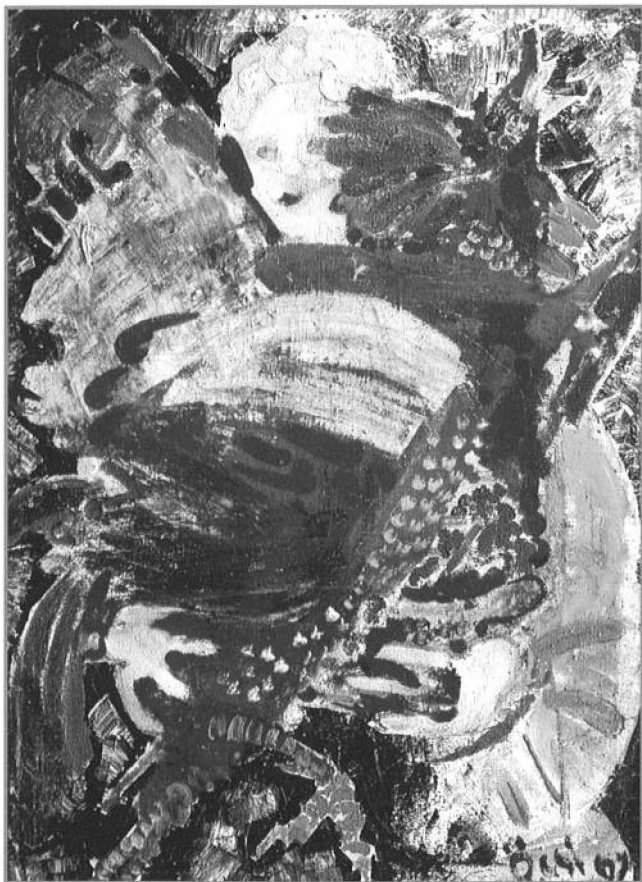
Счастливі місяці и дны 1990-х рокув негодни были перебороти тридцятилітнєго пребывания на маргінесах. Поодинокими били світлі періоди на творчєській ниві його жизни: учєня и дружба из Федором Манайлом и Адальбертом Ерделі, учєня у положєнію „вольного слушателя“ у Таллінському Художественному Институті (1958-1960), вниманіє академіка Яблонської, котра замїтила талант Семана и пригласила його у творчєську групу у Сєднєв (1965 р.), и ищи едно участие у

Рєспубліканській виставці молодых художников України (1966 р.), дякувучи патронату Т. Яблонської. Сєсе ушытко... А далє на цілих три десятилітія равнодушїє до судьбы творця.

Імпульсивный, уразливый и наблюдательный юноша, фанатично отданный искусству, не позєравучи ни на што, повсякденно научався. У 60-ті роки тому способствовала информация, книги, виставки, котрі у період „хрущовського лібералїзма“ зачали проникати через „жєлізный занавєс“. Ёчі глядав и находив діла себе учитєлюв у світовому искусстві, тым бульше, ош Ужгород, котрый находився под давлением „советчини“ куртый срок, сохраняв ищи много примїт європейського культурного центра. Художники, музыканты, поєты, сидячи у кавярнях, „бавилися“ у Парїж.

По улицям прохаживалось чудом сохранившєєся у вихрови часа старшєе панство, чийим кумїром были Франц-Йосиф и красавиця Сіссї. „Кєзі чоколом“ - „цїлюю ручки“, обсталось традиціоннов формов діла привїтствїя жун. У соборах и церквах отправлялися службы, а на цвинтарі збиралися у общєпринятї у Європі поминальні дні.

Сього ушыткого не знали ни у Києві, ни у всой Восточной Україні. Тым, кто мав родичув у Мадярщині, вадь у Чехословаки раз на рук давали розрїшеніє на візїт. А там уже была Европа. Удти приходили книги, часописы, информация про свободну, майбульш цивїлізовану жизнь. У книжных бовтах Ужгорода приїжджі мали возможность приобрести невыданї до того монографії європейських художников и музейных колекцій світа. Кумирами „шістїдєсятникув“ ставали Пабло Пікассо, Сальвадор Далі, Хуан Міро. Ширше открывалось творчество модернистув, дякувучи мадярським, чєським и польським часописам. Свіжа информация моментально поглоса-

Дїтвак из когутом. 1992.

Гуцульський автопортрет. 1994.

лася у середі єдиномышленників - Лізи Кремницької, Павла Бедзіра, Аттіли Дунчака и пр. У майстерських Ужгорода, Лемберга, а пузніше и Києва зачинать появлятися творчество, альтернативное скучному соцреалізму из його вождями и штампами. Межи „бунтарями” Ёчі Семан быв єднов из майярких фігур.

До живописи Семана, як и до ушыткого искусства 60-х роков, клоуны и бідаки раннього Пікассо припаровалися, як родні. Отголосок сього юношського увлеченія постійно чувствуєся у серії автопортретув цілого тридцятируччя (1968-2004 рр.).

Клоунада, машкара, намальована усмішка, што затулять слезы жалостного Арлекіно - сисю маску на лиці Джульетты Мазіни и Марселя Марсо, Ёчі Семан сохраниць у собственной живописи. Сміх через слезы, чеховський и феллінієвський гуманізм.

Страданіє и сочувствіє - якраз у сьому очарованіє смутно-іроніческих полотен Ёчі. Таков была єдна из ліній ранньої творчости. Друга, котра розвивалася у тих же 60-х роках, обозначена енергічними, твердо скомпонованими, конструктивними абстрактними композиціями из выразительними декоративними качествами.

Днись, у началі ХХІ столітія, коли творчество художественного авангарда „шістидесятників” систематизовано, є ушыткі основанія присоединити имня Ференца Семана до генерації абстракціоністів, межи котрыми - К. Зверинський, А. Суммар, В. Ламах, Г. Гавриленко, Е. Котков, О. Дубовики др.

Сисі первопроходці у царині отцюзняного нефігуративу часу „отлоги” не лем закладали подвалы художественного бунта, котрый убухне на межи 80-90 роков ХХ ст., айбо и постоянно жили под угрозой не лем духовного, а и фізического давленія из бока системы.

Творчество Ёчі Семана сього періода на днись розойшлося по цілому світі. Извiсно, ош у 1992 році мюнхенський галерист Зігфрід Вайнцїрл, воспользовавшись отчаянієм художника послі смерти його жоны Надежды, тотально, майже на вагу скупив работы Ёчі. Тым драгоціннiшими, раритетними воспринимавуться

немногочисленні, айбо на чудо выразительні абстрактні (полуфігуративні из колекції його ужгородських цимборув меценатов Ю. Небесника и М. Дурана: „Три королі” (1968), „Квартет” (1969), „Баран” (1967), „Гуцульська сімья” (1969) и даякі другі. У них є свойственна Семану конструктивность композицій, мышленіє великов формов, лаконізм у способах исполненія задумки и богатство валерної живописи. У стилистиці очевидна родствєнность из парижських школ посткубізма, любов до полотен Ж. Брака, Л. Пііа, Г. Сінгїєра, Ж.. Піюберта. Залюбленость у принципі пузного „сезанізма”, отголосок авангардного языка Паріжа чувствуютья у „Автопортреті” (1970 р.), у многочисленных натюрмортах того періода. У тот же ранній, удивительно продуктивный творческий період, живописець розширяє діапазон, як тематических так и систематических заінтересованностей, роблячи у системі художественної метафори. „Клоун у сіруй одежді” (1960 р.) - произведеніє, которое усе лишалося у родинному гнізді, є ничим другим, як метафорическим образом душевного состоянія художника. Сесе касаєся и цілої галереї автопортретув 80-90-х роков: „Автопортрет из порожнима очима” (1989 р.), и варіант той же темы (1993 р.), „Автопортрет из числами. Мойсей”. (1991 р.), „Автопортрет у гробі” (1994 р.) и инші. Трагическое самосознаніє буде наростати из часом, айбо у 60-х, не позиравучи на клеймо „неблагонадежности”, под давленієм котрого жила майже не ушытка інтелігенція Подкарпатя, што мала родичув на Западі, не позиравучи на запреты, юность и весна вели уперед. До Ференца Семана проиходить найбульша у його жизни любов, його Муза. У 1966 р. вун женитья на мадярській дівчині Тюдє, котра якраз достала диплом дохтора и по назначенію мала робити у карпатському селищі Рахово. Другий раз послі мандрованя из С. Параджановым Семан очутився у гушавині гуцульської жизни. Прагматично настроєна Тюдє недовго выдержала не лем Рахово и гуцулув, а и безладного, по богемному непрактичного Ёчі. Айбо за чотыри роки родинного счастья, великої страсти, у творчости Семана проросте и оформиться у тверду творческу лінію фольклорна тема. Йому пригодилися установки Ф. Манайла, котрый, пройшовши ошколованя у Празі, иши у 30-і роки ХХ столітія, вернувся у Ужгород из твердым планом создати модерное національное искусство Подкарпатя. Землю Гуцульщины и Подкарпатя, „забытое Богом и людьми” патріотично настроєні майстры Е. Кондратович, А. Коцка, А. Ерделі, В. Микита, Л. Кремницька) виділи частью м

одерного світа. У условиях „советщины” сесе было протівостоянієм інтелектуалов національному нищенію. Што относиться до живописи Ф. Манайла, то у його творчости своеобразно синтезовалися принципі німецького експрессионізма из фольклорнов основов Карпат. Якраз у сьому находиме стилистичні привілеї у картинах Семана, до таланта котрого особенно уважительно относився великий наставитель. „Карпатська сюїта” Ёчі, зачата ним композиційов „Сліпий” (1964 р.), „параджановського періода”, набере новое дыханя и композиційно стане маймногообразнов у Рахові. Из 1964 рока до 2004 рока, даже коли художник ясно осознавав фінал жизни, вун ежечасно розвивав фольклорну живописну сюїту: „Купол церкви” (1968), „Гуцульська мадонна” (1973), „Гуцульська свальба” (1993), „Гуцульські гудакі” (1994), цілий ряд натюрмортув, та аж до трагического експресивного образа „Сліпого музыканта” (1995) проходить сися лінія.

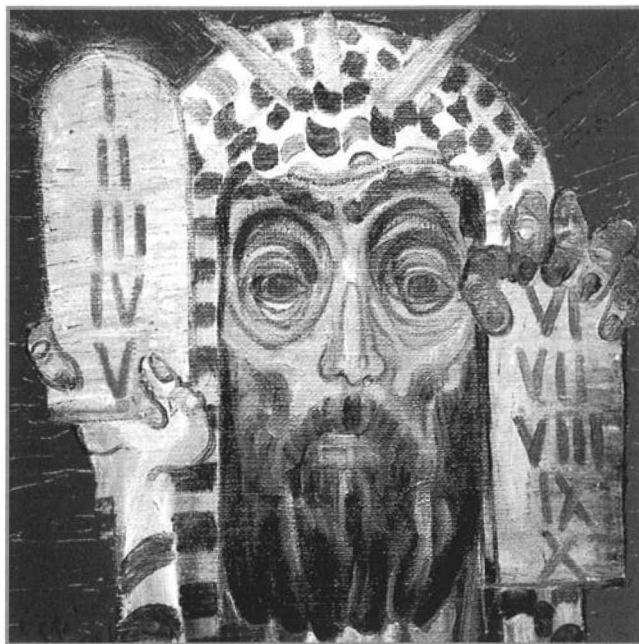
Кажда из композицій, написана у тот час, ци у другой період, стилистично отличаєся єдна уд другої: декоративный неопримитивізм „Сліпого” (1964) міняє

плоскостна условность „Гуцульської сім'ї“ (1969), композиційна структура котрої ближче до абстракції. У „Сліпому музиканті“ (1995), як контраст урівноваженому рішення одноименної роботи 1964 рока, видиме експресивну деформацію фігури і голый череп Волаючого. По суті, сесе не є щось інше, як духовний автопортрет майстра на завершенні його страдального пути. У „Карпатській Сюїті“ 1964-2004 рр., де теплі габи юної любови, а із часом - ніжнього мемуаризма изв'язалися у муцний узел із експресійов трагічеських акордів творчости, видиме Ференца Семана як прямого наслідника „фольклорного експресіонізма“ Федора Манайла.

До изглядованя національно-архитипичного Семан вертаться ищи раз у „Мадярськый рапсодія“, котру напише спекотного літа 1992 р. на пленері у Мезекєвезді (Мадярщина). На його полотна „Автопортрет у мадярському убраню“, „Мадярська пара“, „Мадярська мадонна“ и другі, виллєся ошущєніє щастливої принадлежности ид предкам. Його родным языком был мадярський, із руським, русинським, українським было тяжче. При разных художественных масках, май часто парижанина, Ф. Семан был мадяром. Менталітет його отца, родинный уклад, його релігійозність, уваженіє до національных святинь, отношенія із переслідованими совіцьков властью релігійозними діятелями, пам'ять про діда - єпископа із Австрії - сесе уштыко было живым у його подсознанні. Може, майже через ошущєніє вертаня до жерел, „Мадярська рапсодія“ проникнута солнечным настроєнієм щастя. Сьому подчинена гармоничность композицій, ясна колористика, любованіє мадярським орнаментом и старательно-любовное отображеніє етнографічеського типа персонажув. Того літа у Мадярщині Ёчі ніби промыв окно свої душі, через которое увидів щось важное, признаєтє. Из моих мінімальных контактув із родитєлями Ёчі можу засвідчити непрерывный контакт його родини із праутцюзнинов. Національний характер отца - Яноша Семана із його гордостью, отданостью католичеськый церкви, пренебреженієм до фарисейства был безусловным. Пан Янош якось казав мені, ош ліпше нигда не поїде за гатары, кидь треба буде выпрошувати на сесе розршєніє у „совітув“. Отцовські тверді основы обозначили и самосознание Ференца. Позад сього у часы конфронтації із властями у ньому сформировався не лстывий проситель, а бунтарь и епатажна личность. У общественности Ужгорода биыли осє основанія обвиняти Семана у аморальности, у перву очередь у алкоголізмі, котрый усилився послі смерти родителей (1973-1976 рр.). Даже мудрый Андрій Коцка раховав Семана неудачником. Бо як муг автор гармоничеських ідилістичеських ком-позицій запозерати у противоречивый сложный внутренний світ молодого колеги по цеху? Так, против церковных заповітув, котрі Ёчі дуже честовав, вун метався уд Бога до диявола и наоборот, уособлявучи класічеський тип божемного художника, внутренний мир котрого давно уже розколовся на тріски, цілє житя писав „Біблейську серію“. У діалогах із Завітом изроблено дакулько варіантув Христа и Моисея, портрет католичеського єпископа Маргітіча (репресованого), автопортрет у образі біблійських персонажей.

До темы „Мадонны“ Семан обращався постоянно, айбо было и такое, ош релігійні ідилії переменялися на

Моисей. 1991.

гротескні образы, наприклад: „Христос Воскрес. Перва паска у СССР“. (1990 р.), „Автопортрет із біликом“ (1999 р.), „Автопортрет із изломленов хризантемов“ (Оголенный) (1990 р.). У композиції „Автопортрет у гробі“ (1994 р.) художник легко мыслить, запозиравучи на тот бюк. Художник постоянно ходить по грані, балансує межі чорным и білым мы ошущаєме його горячность, метанія, живу неспокойну душу у произведениях, бо она волапа Неба, а была обречена жити за ґратами. Мечтами про неосуществимый рай пронизана серія „Синя борода“ (90-і roky), уштыок циклу „Оголена із синєв хризантемов“ (1992 р., „Мадярська рапсодія“ и др.

Кидь не бояться обпалєня собственной души, мож мандровати світами, што їх нафантазировав Ёчі у полотнах, котрі лишив світови у наслідство. Як інтуитивное дитя (а ним вун был до посліднього), Семан не роздумовав, не глядав раціональний путь до успіха и даже до душевного равновісія. Як и треба было інтуитивісту и модерністу, вун видів духовным взором и метався у Фата-Моргану просто, перескаковав через горящий огонь, не обминав купи драгя, што уражали із болом лице, руки, душу художника. На пути у гармонію вун очутився у пастці драматичного.

„Автопортрет із изломленов хризантемов“, „Оголенный“, майже діагноз його дуалістичности, жизни на границі трагедії и карнавала. Композиція писана у час кризисних мук його жоны Надежды - матери сына Цезаря. Ёчі по-християнськи ходив за хворов, а у минуты її забыття утівав у мастерську, у простор пуд дахом, де спасався уд стонув, боли, отчаянія у утвержде-нію собственной непересікаемости. Сесе не был нарцисизм, а гротескно-ироничеська сповідь про чєловічеську силу - еротизм, (як Божий дар), про свято гедонізма, про котрое усе мечтав, нес його у собі и у тот же час гірко, даже жестоко насміхався із несовершенствоности сього світа... Жизнь на вазі, на огневи, на вітрах дискомфорта у быту и щастя, добытое у живописи у цвітї. Сись автопортрет, як и

Купол. 1960-і рр.

много другого у насліду Ференца Семана, олицетворяє його любов як до „югенд-стилю“, так і до фовизму. Сесі європейські традиції репрезентовані у еклектичних перегрупіровках, і у сьому Семан виламується из усякої традиційної системи. Ліризм через маску, іронія і активна деформація не знають запертув у художественній фантазії творця.

І все-таки за способом восприятія і отображенія світа, майблизьков ид ньому была практика європейського експресіонізма, зачинаючи из предтечі Ван Гога и аж до Е. Нольде, Е. Кірхнера, О. Кокошки, Е. Барлаха. Так, як и у них, ліризм Семана отобразився у лініях и деформаціях природної форми, у чрезмірній чувственності, у колісаннях межи надеждов и отчаяніем.

Також, як и на портретах О. Кокошки, Ёчі Семан пише руки, котрі говорять за многое. У його композиціях руки - усе крила и крик. Якраз они у пантомимі ци розкритих віялом, ци избраних уедно пальцув, передавуть емоціональное со-стояніе одного вадь другого сюжета. Страх, вадь недовіріе у отношеніи возможности плити у тихуй воді мечтательного спокойствія вознікае у образах „Мадонн“ и даже у портретах, исполненных на заказ. Систематический еклектизм стае чим дальше, тым бульше ощутимым и одновременно усилюеся наркотическое примарное влияние живописи Ёчі. У техниці письма Ёчі очевидно є опыт акварелиста, майстра цвiтової импровізації. Дальше на тонкому слоі цвiтової основы зачинається ворожінія из живописом фактур. Видиться, ош у сложному наслонію красок у „Автопортреті из портретом Юрка“ (Ю. Небесника, 1990 р.), у хаосі мазкув ангел душі Ёчія вступає у двоеборство из зазеркальем, де правлять привіденія. Они, як сесе сталося у полотні „До мене у майстерську прилетів дракон“ (1988 р.) сiдавуть на палітру, бісяться и властвують у просторі таланта Ёчі. Они затулявуть цвітєніе ясных акварелей, образы мечтательных жун и деспотически требуют: „Пиши, художнику, мы твоє несовершенное, твоі сны, отпечатки бреда неспокойной души“. И ніби матеріалізу-вуться поезіи Поля Верлена:

*„Всю ніч крутились, вихалися фантомы
І тільки як блідий світанок надоспів,
Вони всі здімили ги з леку, ги з утоми,
Чи тим, що змовк той кличний спів“.*

(Товм. М. Лукаша)

Модерністи добре знавуть, ош „видіти мож лем из закритими очима“. Творчество рождаєся из глубины инстинкта... Чи мож його обьяснити?

Цвіт и світло - исходні точки межи реальністю и ощущеніем. Полусознательность - очевидна у живописи Ференца Семана. Його искусство, наповненое літературної сюжетності, истеріи, злама, се острое активное, часто шокирующее искусство из пограничных выразительно-

стью ліній, цвітних, кричащих флекув из метанієм уд гармонической до трагической трактовки людської суті, міцно извизує творческий метод Ф. Семана из програмнов группировков классического экспресіонізма „Мост“.

„Синій всадник“. Еден из сии кагорты Марк Шагал так обьяснив алогизм собственного світовосприятія:

„Я почувствовал, ош світ стоить горі ногами. У нас у ушытких є якась сила, котра беспокоить. Як и у жизни, так и у искусстві, нам потребується новітні та химерні річи.“

Што до творчества Ёчі Семана, отторгнутого на маргінеси, неординарного было бульше, як требало діла єдної судьбы. Вун мав ушыткі оснований повторити за „собратом“ - експресіоністом Гроссом:

„Туй иде майсмутніший у Европі чоловік, у твердому калані на потилиці..., а у голові співанки негров, пістряві, як поля яцінтув“. Общественное признание ледве устигло доткнутися до його плеча. Поклонники Ёчі Семана были поодинокими, айбо без них было бы невозможным приближение до признания и оприділення масштаба художественного феномена на имя Ёчі.

Колекція Михайла Дурана, и у перву очередь фундаментальное и обширное, як по тематиці, так и стилістично, собрание Юрія Небесника, содієствовали ской искусствоведческой розвідці. У окруженію работ Ф. Семана, што говорять ушыткими голосами из стін обьєста Ю. Небесника, домінує музыка любви, у котрой живописець був воспитанный церковю и родиною.

Ми чуєме не стон и боль, у аурі живописи ощущаєся постоянное удивление дітини перед очарованием любви и красоты, котрі майстерно вписано у розлечену магмі красок, у духовности неординарної личности.

У єдному из послідних фільмів, отснятых, коли позад хвороты дні майстра были пораховані, твердое око камеры довго фіксує живописный акт, як двоеборство духа из матеріюв. Движением рук художник изшкрябус засохші краски из поверхности полотна. Движеніе повторяєся ищи... и ищи..., так до посліднього кінокадра. Видиться, ош художник погибает из полотном. Скоро майстерська опустіла. Ужгороду, котрый був городом майстра, тоже хибить Ёчі. Типирь, коли палітра даром чекать на тепло його руки, живопис Семана говорит, як свідок:

„Ни честования, ни осквернения не могут изробити мою роботу ани ліпшов, ани гуршов. Айбо я не изробив нич, што могло бы быти потрактованым, як утрата достоинства творця“

30 мая 2005 г.

Ольга Петрова
кандидат искусствоведения, доктор філософії,
професор На Ук Ма

Впечатлення од перебування у русинському таборі у Балатонсепезді

Пятница 16 юлія. Ранішній скорый поїзд узяв направлення на Балатон. Из Комловшки из ним отправилися 9 дітей и двое взрослых. Каждый из дітей из волненієм чекав на табор. У поїзді ставало усе тепліше, стало душно. Накониць у Балатонфюреді наша група пересіла у луксушний поїзд из клімов, из ним мы доїхали до Балатонсепезда. Там нас уже чекали. Из стрічаючими мы поднялися у табор. Нараз дустилисьме вечерю, затым зачали розпаковувати свої ташкы. Пийтер бачі, руководитель табора, провув из нами короткий инструктаж, розказавши, што мож робити, а што не мож. У таборі мы стрітилися из мало призабитыми цімборами. На протяжені тижня мы зажили много впечатлений. Напримір, др. Едіт Томаш прочитала дуже интерсну лекцію про Ференца Раковці. Лайош бачі, цімбора Доната Легела, розказав нам про событія 56 рока. По содержанию лекцій на другий день був організований конкурс. Крім сього, проводилися каждодневні перевірки чистоты и порядка у наших комнатах, котрі оцінєвалися по балам, и из сього тоже організовався своеобразный конкурс. Дуже много проводилося общих игр. Напримір: дуже любилисьме игру у „охотник и жертва“. Крім того, гралисьме у волейбол, были організовані соревнования по пінг-понгу, баскетболу, особенно интересными были конкурс рисунка, конкурс на смілость и также „Кто што

знає?“, де каждый муг указати, на што способный. Из Кінгов мы заспівали дуэтом Прощальну пісню (из конкурса „Megaszótl“), а из мойов мамков заспівалисьме русинські народні співанки. Были и такі діти, котрі танцювали, еден хлопець грав на сопілці. А дівочки из Волловця співали по-русинськи такі файні мелодії, котрі и дотипирь ми звучать у ухах. Каждый день мы ходили на берег Балатона и естественно не могли противостояти воді. Хоть и было дуже тепло, айбо вода была дуже студена. Волика мала дуже добрый рецепт вуд солнечного опіканя. У второк мы отправилися у Тополцу, де на челнах по воді попозерлисьме прекрасні карстові пещеры, а затым їлисьме мороженое.

Нашим милым сокачкам дуже дякуєме за прекрасні стравы, и также воспитателям, котрі слідили за тым, обы мы добре себе чувствовали и дякуєме вшытким, кто слідив за нашим бытом, лично Єві нийни, а главным образом Легел бачійови, бо вун ушытко організовав и природно Рийтер бачію за игры. Проведені из нами, за добру дяку, веселый сміх. Я дуже добре себе чувствовала, гадаву, ош и другі та.

Дякуєме!

Каталіна Галушка

Бабовкы были изготовлені у Комловшці...

У Комловшці из 26 юнія до 1 юлія робив табор, основнов програмов котрого было изготовленіє бабовок.

Комловшка, як извістно, мадярсько-русинськое поселеніє, розположеное у Земплині межи Серенчем и Шаторлайоуегелем. Прекрасна природа уже нараз по приїзді очаровала нас. Нас розмістили у Русинському Парку, там мы и проводили наші занятія. Коло нашого обыстя був невеликий студений поточок и озерце, поросшое тростником. Первый вичур мы зачали свою програму приятнов вечерев из солонинов, испеченов на огні. Знакомили сьме ся, бисідовали сьме, так як прийшли сьме у Комловшку из разных міст Мадярычины: из Будапешта, Ниредьгазы, Дьєра, Шалготоріана, Сегеда. Мы дуже

добре чувствовалися. На другий день, пуся файного фрыштика, зачалисьме свою роботу у чури. Под руководством Гийдіки краяли, шили. Кто робив ляльку-дівочку, ктось инший - хлопця. Крім великих бабовок робили сьме бабовку-штрімфлю, бабовку-косу и др.

У вечери, коли уже не было так тепло, прогулювалисьме ся у сьому прекрасному краї. Особенно запам'ятали сьме прекрасну прогулку у Шарошпоток и його окрестности. Сесе осуществлюся, дякувучи тому, ош містное самоуправленіє предоставило нам автобус. Нам дуже полюбився шарошпотоцький замок и выставка, посвячена Ференцу Раковцію. На другий день діти из захоронки привітствовали нас концертом: діти розказовали стихи по-мадяр-

ськи, по-русинськи, співали, представляли забавні сценки. Ми подяковали за чудесное выступленіє.

Мы любовалися файнов церковв. Містный парох розказав нам її исторію и таже про живот прихожан, церковні свята, обычаї и традиції. Из свого бока мы представили русинськое національное убраня. Из изготовленных нами бабовок мы устроили выставку на превелику радость жителей села. Дуже многі посітили нашу выставку и выразили положительное мнение. Дуже скоро пролетіло 5 дней. Мы обогатились положительными впечатлениями, и новыми цимборами. Мы попрощались из ушытками из словами: на другой рук из вами, туй!

Тімар Габорний
Товмачила Валерія Моріляк

Александр Грабарь

Александр Грабарь родился 11 июня 1883 года у Будапешті. Пусля окончанія Ужгородської гімназії у 1902 р. , учився у Будапештському Університеті, пак робив учителем у Ужгородській гімназії. У 1944 р. его назначили директором варишского музея Ужгорода, а у 1948 р. вун был заместителем директора Народного музея „Закарпатской Украины“, лузнише завідующим відділом природы Закарпатского областного краєзнавчого музея. За его заслуги вун был награжденный Дипломом Мадярского Орнітологіческого Общества у 1926 р.

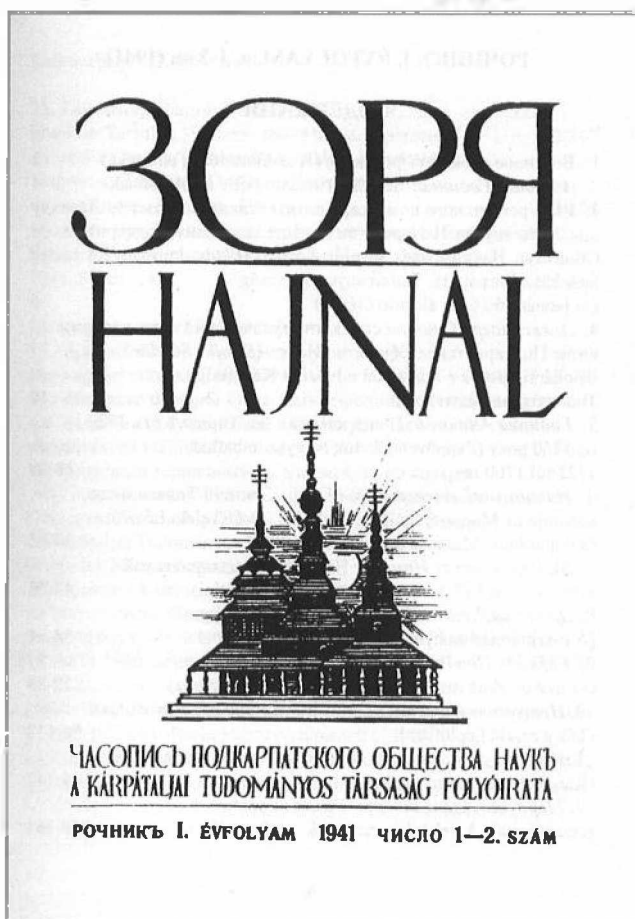
У 1931 р. на боках журнала „Подкарпатская Русь“ Александр Грабарь представил по-русинськи свою роботу „Птатство Подкарпатской Руси“. У сьому труді вун описав 278 видов птиц нашего края, указав на измненія у фауні птиц Подкарпатской Руси конца XIX ст. Сохранив русинські названия птиц. Продолженієм его изгядованя стала работа „Хижое птатство Подкарпатья („Зоря“ - 1941, 1942 pp.) У сьому труді Александр Грабарь дав морфологічне и анатомічне описаніє відільных видов диких птахув края, их екологію и міграцію. Розробив практичні рекомендації по розплуду разных диких птахув у вольєрах. Крімь всего, Александр Грабарь был талантливым таксидермистом, создал унікальну колекцію чучел диких птахув и сов. Сися експозиція находиться у Зоологіческому музею Ужгородского Університета.

Знамый русинський культурный діятель, педагог, орнітолог, художник умер у 1959 р. у Ужгороді.

Література: проф. др. Иван Поп. Энциклопедия Подкарпатской Руси.

Ужгород. Издательство В. Падяка

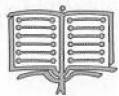
Товмачив др. Степан Лявинец

Вниманіє!

Такого ищи не было, одколи существує ELTÉ

Обученіє русинському языку (2 години у неділю) проводить урождена русинка Гойнолка Фіріс, (докторантка).
Обсужденіє урокув - 2006.09.05 у 10 годин у здані Д (11 кабінет)

АВГУСТ

Стефан Бендас

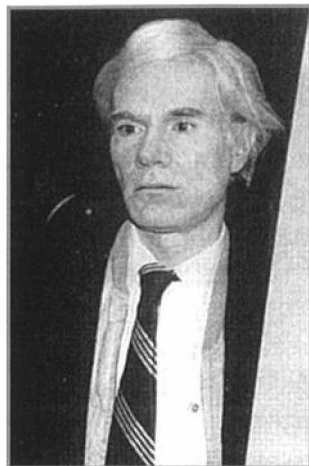
3.08.1903 - Родився Стефан Бендас, парох церкви св. Николая у с. В. Копаня, историк, бібліограф. У 1949 р. Був арестований органами КГБ за отказ подписати воссоединеніє із православієм. Був осуждений на 25 рокув, до 1955 р. находився у ГУЛАГу. По возвращенію подпольно проводив душпастирську роботу. Автор исторических работ „Исторія и хроніка с. Новоселиця“, „Хроніка с. В. Копаня“ и др. У 1991 р. у Будапешті вийшов роман о. Стефана Бендаса „Пять рокув за колючим дротом“, де вун описує своє життя на ГУЛАГу.

6.08.1928 - Родився Енді Варгол, король поп-арта, артист. Родичі его емігрували на зачатку століття до Америки. Родина, котра именовалася „Варгол“ походить із русинського села Микова, недалеко от Межилаборца у Словаччині. Вшыткі

русины тепер познають Енді Варгола, хоть ищи 10 рокув тому про нього не чули. Сесе ся стало позад того, ош брат Ендіа Джон, котрый пише себе русином, є віце-президентом фонда Е.Варгола у Нью-Йорку и широко пропагує його умелецтво.

7.08.1999

- Успішно odbyлися Дні Русинської Культуры, прирочені 780-рочному Юбілею старинного русинського села Мучонь. Організатор Каулич Іллеш.

Енді Варгол

7.08.1949 - Родилася Елайн Русинко, професор университета у Америці (Балтимор), займаєся историйов русинської літературы, основні роботи має по творчеству А. Духновича.

9.08.1960 - Родилася Олена Дуць-Файфер, поетеса, педагог, преподає у університеті у Кракові. Выдала сборник поезії „В молитовным блюзнірстві“ (1985), редактор двомисячника „Бесіда“.

10.08.1888 - Родився Євген Перфецький, знамый изглядователь историй Пудкарпатья.

18.08.1991 - Руси́ны и ма́дяры греко-католики стрітилися у Марія Повчі із Палов Иоанном Павлом II.

20.08.1926 - Родився Стефан Попович, дохтор, извісний дітський хірург к. м. наук, председатель общества имени А. Духновича у Мукачові, соавтор русинської граматики „Материнський язык“. Написав книжки: „До 60-літія од

Елайн Русинко

дня смерти Євменія Сабова извісного общественного діятеля нашого края та 100- літія его хрестоматії“, „Порунальний русинсько-мадярсько-руско-украинський словарьник“ и многочисленні статті по русинським проблемам. Умер 04.07.2001.

23.08.1919

- Родився Андрій Шепа, педагог, публіцист, общественный діятель русинського движенія. У 1990 р. Одкрывав Учредительну конференцію Общества Карпатських Русинув, автор многих статей о культурной жизни русинув, діяльности А. Добрянського, А. Митрака и др.

24.08.1903 - родився Василій Королович, казкарь, машиніст по професії, філософ-самородок. П. Лінтур записав и издал його універсальні сюжети „Три золоті слова“ 1968 р.

24.08.1978 - Єпископ Александер Хира тайно высвячує у єпископы о.Ивана Семеди.

28.08.1949 - Ликвідація Греко-католической церкви на Подкарпатію. На Чернечной Горі у Мукачові устами греко-католического священника Иренея Кондратовича був проглашений акт про ликвидацию Унії.

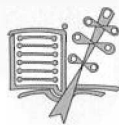
29.08.1830 - Родився Андрій Репай, редактор и выдаватель педагогической газеты „Учитель“ первого печатного учительского органа на Подкарпатской Руси.

Александер Хира

Олена Дуць-Файфер

Август

1	второк	7 Маковейських мучениць
2	середа	Перенесеніє мошей св. Стефана
3	четвер	Исаакія, Далмата
4	пятница	7 отроков из Ефеса
5	субота	Евстигния муч.
6	неділя	9 неділя по Сош. Св. Духа
7	понеділок	Дометія муч.
8	второк	Еміліяна Св. муч.
9	середа	Матея Св. Ап.
10	четвер	Лаврентія
11	пятница	Евпла
12	субота	Фотія, Аникиты
13	неділя	10 нед. по сош. Св. Духа
14	понеділок	Михея преп.
15	второк	Успенія Пресв. Богородиці
16	середа	Перенесеніє нерукотворного образа Господня
17	четвер	Мирона муч.
18	пятница	Флора и Лавра муч.
19	субота	Андрея
20	неділя	11 неділя по сош. Св. Духа, короля св. Стефана
21	понеділок	Тадея
22	второк	Агатоника муч.
23	середа	Иринея
24	четвер	Евтиха св. Муч.
25	пятница	Варфоломея и Тита
26	субота	Адриана, Наталіи
27	неділя	12 неділя по сош. Св. Духа, Пимена
28	понеділок	Моисея
29	второк	Усікновеніє главы Иоанна Крестителя
30	середа	Александра, Иоанна, Павла
31	четвер	Положеніє честного пояса Пресв. Богородиці

Модьорошка - містность, де уєдно жиють и сохраниявуться мадярські и русинські історичні и культурні традиції.

15 юлія 2006 рока 39 чоловік признали, ош они є русинського происхождения. Сыны сього народа сохранили свою греко-католицьку віру, про што свідательствуют старовинні пам'ятки и сімейні фамілії. У жупі іспокон вікув существовала лем єдна цирьков. Перва извісна цирьков стояла уже у 1646 році. Се была деревляна цирьков, присвячена Святому Кузьмі и Святому Демьяну, докторам-чудотворцям. Ся цирьков понищилася. Друга деревляна цирьков, котра щи жиє у пам'яті народа, была знамым містом паломництва у ской містности. У 1806-му році цирьков згоріла.

Нишня цирьков позад недостатка грошей будовалася од 1816-го до 1862 рока. У цирькві из правого бока видко икону из изображенієм Святої Богородиці, написану у середині 1600 - ых рокув и, як кажуть жителі містности, она служила престолом у старуй цирькві. Под ньов и под копійов чудотворного образа из Маріяповчи на боковых престолах суть образы покровителей старої цирькви Святого Кузьмы и Демьяна.

То правда, ош у нашу жупі нас мало, айбо мы будеме сохранияти старі пам'ятки цирькви, одреставруєме бокові престоли и будеме хранили їх у чистоті и безопасности. Сі наші цінности намагаєме ся сохранили у пам'яті русинського народа из помочов видання образчикув и брошур.

Напроти цирькви на площади установленый пам'ятник Ференцу Раковцю II. Сього рока 12 августа святковали сьме День Раковця. На богослужению співав хор Мукачовського Собора. Пусле богослужіня уєдно из гостями поклали сьме вінки до пам'ятника.

Про живот Раковця держала бисіду графиня Маргіта Ева.

Ференц Раковцій, котрый про русинув так говорил „gens fidelissima” - найвірніший народ, жив туй до 5-и літнього возраста. Из нашими братьями из-за гатарув будеме святковати день Раковця. Каждый рук. Дуже бы хотіли сьме познати наших братув из Карпат, подпоровати їх, побудовати хыжу, котра была бы нашим общим домовством.

Янош Мункачі, парох
Потомачила Ольга Сільцер-Ликович

<i>Віра Гіріц</i> Даякі мыслі про рэгістрацыйны спісак нацыянальных меншын.....	стр.2
<i>Дмитрий Поп</i> Русинські научні видання кунця XX - начала XXI ст.	стр.2-3-4
<i>Олена Дуць-Файфер</i> Лемки у Польщі (часть II).....	стр.5
<i>Др. Я. Стрипський</i> Что значить слово синетарь?.....	стр.6-7
<i>Др. Андрій Шпонтак</i> Удкі ся узяли Шпонтаки?.....	стр.7
Памняти Иштвана Бендаса.....	стр.8
<i>Александр Дулишкович</i> Спогады про Стефана Поповича.....	стр.9
<i>Ольга Петрова</i> Живопись як автобіографія (Памняти Ёчі Семана).....	стр.10-14
<i>Каталіна Галушка</i> Впечатлення од перебування у русинському таборі у Балатонсепедзі.....	стр.15
<i>Тімар Габорний</i> Бабовкы были изготовлены у Комловщці.....	стр.15-16
<i>Проф. др. Иван Поп</i> Александр Грабарь.....	стр.16
Памнятні даты	стр.17
Церковный календарь	стр.18

Kiadja
az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat
Felelős kiadó: ORKÖ (elnök Giricz Vera)

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Ljavinyec Sztjepán
felelős szerkesztő
Dr. Lyavinecz Mariann
szerkesztő;

Morilyák Valéria, Szilcer-Likovics Olga, Dr. Szabó János,
Manajló András - művészeti szerkesztő;
Szkiba Irén - szerkesztőségi titkár;
A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel.: (06-1) 468-2636
Fax: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu
Nyomdai munkálatok: **AMG experts Bt.**

Выдає:
Вседержавное Русинское Меншиновое Самоуправление
Отвѣтственный выдаватель: ВРМС (председа Віра Гіріц)

Члены редакции:
Др. Степан Лявинец
отвѣтственный редактор;
Др. Маріанна Лявинец
редактор;

Валерія Мориляк, Др. Янош Сабов, Ольга Сільцер-Ликович,
Андрій Манайло - художественный редактор;
Ірина Скиба - секретарка;
Адрес редакции:
1147 Будапешт, улица Дярамат 85/б.
Тел.: (06-1) 468-2636
Факс: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu
При передрукови посилатися на "Русинський Світ"

ISSN: 1785-1149

Появлення новинки пудпоровали: Фондація Національних та Етнічних Меншин Мадярщини,
Вседержавное Общество Русинської Интелігенції имени Антонія Годинки,
Фондація "За Русинує" и Общество Русинської Культуры.
A lap a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Közhasznú Egyesület,
"Ruszinokért" Alapítvány és Ruszin Kultúrális Egyesület
támogatásával jelenik meg
1000 példányban.

Женські образи у картинах Подкарпатських художників

Манайло Федор "Гуцулка" 1939

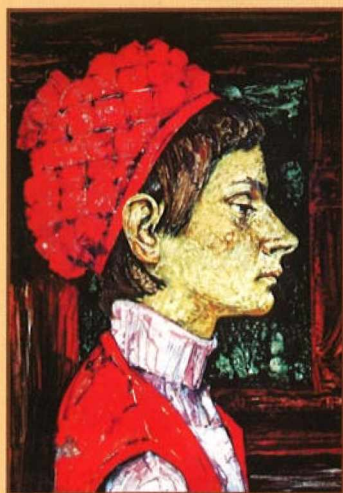
Адальберт Ерделі "Художниця Магда М." 1928

Гаврило Глюк "Жоны из села Соқырніця" 1957

Андрій Коцка "Гуцульська дівка" 1940

Аттіла Дунчак
"Портрет жоны" 1969

Манайло Іван "Покоління" 1967

Атаназ Фединець "Цвіточниця" 2004

На укладці: "Богородиця из Исусом" 17 ст., Модьоровшка, греко-католичеська церков.